

Vlaanderen
is erfgoed

Beschermingsdossier

Herenwoning Delacre in Vilvoorde

Monument

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Beschermingsdossier:

Herenwoning Delacre, Vilvoorde, Van Helmontstraat 2 – monument

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/23088/106.1

Thomas Pevernagie

16/07/2018

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.2.1.	Vilvoorde industriestad aan de Zenne	4
1.2.2.	Het familiebedrijf Delacre 'La Société en nom collectif Delacre et fils'	6
1.2.3.	De bouw van de herenwoning Delacre	7
1.3.	Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken.....	8
1.3.1.	Ruimtelijke context en inplanting	8
1.3.2.	Exterieur	8
1.3.3.	Interieur	10
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	13
2.	Evaluerend gedeelte	13
2.1.	Evaluatie van de erfgoedwaarden	13
2.1.1.	Evaluatie en selectie	13
2.1.2.	Historische waarde	17
2.1.3.	Architecturale waarde	18
2.2.	Motivering van het type bescherming	18
2.3.	Motivering van de afbakening van de bescherming	18
2.4.	Juridische toestand	19
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	19
2.4.2.	Omgeving:	19
3.	Beheersvisie	19
3.1.	Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed	19
3.2.	Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed	19
3.3.	Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed	20
4.	Bronnen	20
4.1.	Archief	20
4.1.1.	Kadasterarchief Vlaams-Brabant	20
4.1.2.	Stadsarchief Vilvoorde	20
4.1.3.	Archives & Musée de la Littérature	20
4.2.	Literatuur	21
4.3.	Internetbronnen	21
4.4.	Mondelinge en schriftelijke bronnen	23
5.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	23
5.1.	Omgevingsplan	23
5.2.	Fotobijlage	23
5.3.	Documentatie	23

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

1.1. Situering

De herenwoning Delacre is gelegen in de Van Helmontstraat 2 in Vilvoorde, in het oostelijk deel van het historisch stadscentrum. Het tracé van de Van Helmontstraat werd in het laatste kwart van de 19de eeuw aangelegd als sluitstuk van de aanleg van de nieuwe stationswijk. Deze vrij smalle, secundaire straat vormt een dwarse verbinding tussen de Stationlei en de Xavier Buissetstraat, die beide straalsgewijs vertrekken aan het Stationplein, met in de as het Hanssenspark.

De herenwoning Delacre is een beeldbepalend herenhuis in neo-Vlaamserenaissance-stijl. De woning bevindt zich op een rechthoekig perceel ter hoogte van de driesprong Van Helmontstraat, Xavier Buissetstraat en Etienne Blondieaustraat en domineert samen met de middenschool van stadsarchitect Emile Desmedt (1855-1900) de westelijke straatwand van de Van Helmontstraat. Beide gebouwen werden in neo-Vlaamserenaissancestijl opgetrokken wat deze straatwand een relatief uniform karakter geeft. De oostelijke straatwand van de Van Helmontstraat wordt gekenmerkt door de eenlaagse bebouwing van de bijgebouwen en garages van de woningen in de Xavier Buissetstraat.

Het voorliggend dossier vloeit voort uit het in de beleidsnota opgenomen project 'Herinventarisatie van de Vlaamse Rand' en de hierbij horende beschermingen. De voorgestelde beschermingsdossiers vormen een aanvulling op de bestaande beschermingen in de Vlaamse Rand, en zijn gekozen in functie van hun hoge erfgoedwaarde, in combinatie met hun illustratieve karakter voor de Vlaamse Rand. De voormalige herenwoning Delacre illustreert het verhaal van de rijke industrieel en het belang van de opkomende industriestad Vilvoorde rond de eeuwwisseling. Ondanks het feit dat de woning vanaf de tweede helft van de 20ste eeuw dienst deed als kantoorgebouw bleef een relatief groot aandeel van de historische interieurs van deze rijke neo-Vlaamserenaissance-woning bewaard.

1.2. Historisch overzicht

1.2.1. Vilvoorde industriestad aan de Zenne

De stad Vilvoorde met een oppervlakte van 2.158 hectaren, is gelegen in het noordwesten van Vlaams-Brabant, meer bepaald aan de noordrand van de Brusselse agglomeratie¹. Vilvoorde is een industriegemeente aan de Zenne en het Zeekanaal, ook Willebroeksevaart genoemd, dat de verbinding vormt tussen Brussel en de Schelde. Reeds aan het eind van de 18de eeuw werden initiatieven genomen om de nijverheid in de regio te stimuleren. Onder het Oostenrijks bewind telde de stad al een aantal grote manufacturen². In 1755 verleende keizerin Marie-Theresia de rechten voor de vestiging van een zeepziederij voor de zogenaamde savon d'Espagne in de stad³. Rond 1778 werd er eveneens een katoendrukkerij opgericht die slechts kort in werking bleef. Vilvoorde ging in die periode gebukt onder de concurrentie van andere productiecentra als Antwerpen en Brussel. In de 19de eeuw nam de oprichting van nieuwe fabrieken stelselmatig toe, wat de stad haar karakter van industriestad gaf⁴. Van revolutionaire betekenis voor de industriële opgang

¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Vilvoorde* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120266> (geraadpleegd 3 mei 2018)

² WAUTERS A. 1855: *Histoire des environs de Bruxelles*, Brussel, 2, 440.

³ WAUTERS A. 1855: *Histoire des environs de Bruxelles*, Brussel, 2, 465.

⁴ NAUWELAERS J. 1950: *Histoire de la Ville de Vilvoorde*, Kortrijk, 2, 746-754.

van de Zenne-stad is de aanleg van de spoorlijn Brussel-Mechelen in 1835⁵. Deze werd ingehuldigd op 5 mei 1855. Het spoor kwam als welkome aanvulling op de reeds bestaande verbindingsmogelijkheden van het noord-zuidgerichte Willebroekkanaal en de Zennestroom en bood nieuwe perspectieven voor de aan- en uitvoer van producten en grondstoffen. De nabijheid van metropolen als Antwerpen en Brussel en de vlotte transportmogelijkheden via het spoor en het kanaal maakten van Vilvoorde een uitgelezen locatie voor industriële bedrijvigheid.

In de periode 1846-1880 kwamen een drietal industrietakken tot ontwikkeling: de scheikundige nijverheid, de voedings- en textielsector⁶. Daarnaast won ook de metaalnijverheid aan belang. Rond 1855 telde de stad reeds een veertigtal bedrijven, waaronder een stofdrukkerij, een katoenfabriek, een fabriek voor het bewaren van voedingswaren, drie brouwerijen, vijf distilleerderijen, een fabriek voor aardappelzetmeel en deegwaren, twee olieslagerijen, een zoutziederij, een zeepziederij, een chemische fabriek, een touwslagerij, twee kaarsfabrieken, een vetsmelterij, een leerlooierij, een ververij en een drukkerij⁷. De Vilvoordse voedingssector richtte zich hoofdzakelijk op de Brusselse afzetmarkt. In 1880 vestigde er zich eveneens het uit Brussel afkomstige familiebedrijf Delacre, dat als chocolade- en koekjesfabrikant tot één van de belangrijkste spelers in deze sector zou uitgroeien.

Reeds in het midden van de 19de eeuw werden de eerste meldingen gemaakt van bodemverontreiniging door de aanwezigheid van een aantal vervuilende industrieën⁸. Daar waar de eerste fabrieken zich binnen de stadsgrenzen vestigden, zou de industriële bedrijvigheid zich vanaf het laatste kwart van de 19de eeuw verleggen naar de industrieterreinen buiten de stad tussen het kanaal en het spoor⁹. Het stadsbestuur lanceerde op aanvoeren van liberaal burgemeester Edmond Hanssens (1838-1905) tal van initiatieven om de industriezone aan de rechteroever van het kanaal te ontsluiten¹⁰. Zo greep de stad de verbreding van het Willebroekkanaal in 1898 door de 'Société Anonyme des Installations Maritimes' aan om de infrastructuur in de kanaalzone bijkomend te verbeteren met de oprichting van een tramlijn en industriële spoorlijn en de aanleg van de Schaarbeeklei, de belangrijkste verbindingsweg met Brussel¹¹. Hiertoe liet ze stadsbouwmeester Jean Hauwaert (1863-1912) in 1902 plannen opmaken¹². De werken werden uitgevoerd in de 1903-1908 en leidden tot een exponentiële groei van de industriële bedrijvigheid in de kanaalzone. Rond de eeuwwisseling telde de stad reeds 418 bedrijven. Ook in het interbellum bleven nieuwe ondernemingen zich in de Zenne-stad

⁵ NAUWELAERS J. 1950: *Histoire de la Ville de Vilvorde*, Kortrijk, 2, 741.

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Vilvoorde* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121868> (geraadpleegd 3 mei 2018)

⁷ WAUTERS A. 1855: *Histoire des environs de Bruxelles*, Brussel, 2, 465.

⁸ AN. 2016: *Het industrieel verleden tussen de Zenne en het Kanaal in Vilvoorde: de kruitfabriek*, Vilvoorde, 18.

⁹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Vilvoorde* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/121868> (geraadpleegd 3 mei 2018)

¹⁰ S.N. 2016: *Het industrieel verleden tussen de Zenne en het Kanaal in Vilvoorde: de kruitfabriek*, Vilvoorde, 20-21.

¹¹ S.N. 2016: *Het industrieel verleden tussen de Zenne en het Kanaal in Vilvoorde: de kruitfabriek*, Vilvoorde, 35. ; AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Schaarbeeklei* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/109026> (geraadpleegd 3 mei 2018)

¹² S.N. 2016: *Het industrieel verleden tussen de Zenne en het Kanaal in Vilvoorde: de kruitfabriek*, Vilvoorde, 34-35.

vestigingen, waaronder grote bedrijven als Fondu, Les Fonderies Bruxelloises (Fobrux), Ca-Va-Seul en Renault¹³.

1.2.2. Het familiebedrijf Delacre 'La Société en nom collectif Delacre et fils'

In 1880 streek de chocolade- en koekjesfabrikant Delacre vanuit Brussel in Vilvoorde neer¹⁴. De fabriek Delacre zou de daaropvolgende decennia tot één van de grootste en meest gekende fabrieken in de industriestad uitgroeien. Haar reputatie reikte rond de eeuwwisseling reeds ver buiten de landsgrenzen. Het familiebedrijf werd omstreeks 1870 door apotheker Charles Delacre (1826-1907) in een klein handelspand in de Magdalenastraat 51 te Brussel opgericht¹⁵. Het bedrijf richtte zich in eerste instantie op de artisanale bereiding van chocolade en andere zoetwaren. Het onverdeeld succes deed Delacre in 1872 beslissen de productie over te brengen naar een ruimer pand in Elsene in de Gewijde-Boomstraat¹⁶. Het kleinschalig, familiaal karakter van de onderneming werd hiermee ingeruild voor een bedrijfsvoering op industriële leest. In aansluiting met de herstructurering werden een aantal handelsmerken gedeponereerd om de marktpositie van Delacre's ambachtelijke producten te vrijwaren. Delacre vestigde haar naamsbekendheid met officieel geregistreerde merken als 'Chocolat Delacre', 'Chocolat Roi et Reine', 'Chocolat Duchesse', 'Chocolat Leopold II' en 'Chocolat Bruxellois'. Het bedrijf breidde haar assortiment gestaag uit en stemde haar productielijn af op de verwachtingen van het publiek. Het commercieel succes werd verder aangewakkerd met spaar- en inzamelacties allerhande en publicitaire stunts die de zichtbaarheid van het merk dienden te vestigen. Zo haalde het bedrijf gebeurtenissen uit de actualiteit aan om haar producten te promoten. Voor de grafische vormgeving van affiches, koekjesdozen, verpakkingen en briefpapier werden de beste kunstenaars aangezocht, waaronder de befaamde affichetekenaar Privat Livemont (1861-1936) uit Schaarbeek (zie documentatiebijlage afbeelding 8)¹⁷. In 1879 verwierf het bedrijf het brevet 'Fourniseur de la maison du Roi', waarmee Delacre de selecte groep van producenten met de titel van hofleverancier bijtrad. De producten van Delacre werden ook meermaals bekroond op internationale evenementen en wereldtentoonstellingen, zoals in Parijs (1878), Sydney (1879), Melbourne (1880) en Amsterdam (1883)¹⁸.

Door de steeds toenemende vraag naar de kwaliteitsproducten van Delacre en de stelselmatige uitbreiding van haar productengamma werden de ateliers in de Gewijde-Boomstraat in Elsene na amper 8 jaar te klein bevonden. In 1880 besliste Charles Delacre daarom de volledige productie naar Vilvoorde over te brengen¹⁹. De keuze voor de vestiging in Vilvoorde werd ingegeven door de strategische ligging van deze industriestad dichtbij de hoofdstad, haar uitstekende infrastructuur en transportmogelijkheden via het spoor en het kanaal. Het bedrijf koos een uitgestrekt industrieel terrein achter de spoorwegbedding Brussel-Antwerpen ter hoogte van de Leuvense poort om haar bedrijfspanden op te richten. Aan de Mimastraat achter het station werd in 1882 een ruim fabriekspand van vier bouwlagen opgetrokken dat in de daaropvolgende decennia stelselmatige uitgebreid zou worden. Naast het fabrieksterrein bouwde Charles Delacre

¹³ S.N. 2016: *Het industrieel verleden tussen de Zenne en het Kanaal in Vilvoorde: de kruifabriek*, Vilvoorde, 34-35.

¹⁴ STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde, 11 ; Een korte overzicht van de bedrijfsgeschiedenis vindt men eveneens terug op de officiële site van Delacre, zie: <http://www.delacre.be/fr/decouvrez-delacre/depuis-1891>

¹⁵ STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde, 7

¹⁶ STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde, 8

¹⁷ SCHOONBROODT B. 2007: *Privat Livemont: entre tradition et modernité au coeur de l'art nouveau 1861-1936*, Bruxelles, 183

¹⁸ S.N. 1900: *Exposition universelle d'Anvers 1885: catalogue de la section belge*, Bruxelles, 176

¹⁹ STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde, 11-14

eveneens een ruime villa die in Vilvoorde aangeduid werd als 'Château Delacre'. Oprichter Charles Delacre zou echter nooit in Vilvoorde gewoond hebben. Het ruime pand in de Leuvensesteenweg werd betrokken door zijn zoon Pierre Delacre (1860-1932) en diens gezin, voor de bouw van diens herenwoning in 1893 in de Van Helmontstraat.

De nieuwe vestiging in Vilvoorde kende onmiddellijk succes. Vanaf 1891 zou het bedrijf zich eveneens inlaten met de productie van biscuits. Hiermee ging Delacre de concurrentie aan met Engelse bedrijven als Huntley & Palmers, Peek & Frean en de Belgische producent Eduard De Beukelaar, bedrijven die reeds een stevige marktpositie uitgebouwd hadden²⁰. Delacre bracht in 1891 haar eerste koekje op de markt onder de merknaam 'Pacha Delacre'. Het koekjesassortiment werd de komende jaren stelselmatig uitgebreid. Vanaf 1906 werd het bestuur van de fabriek overgedragen aan Pierre Delacre, die reeds van bij de oprichting van de vestiging in Vilvoorde nauw betrokken was bij de zakelijke leiding. Al rond 1890 werd hij officieel vennoot en werd de naam van het familiebedrijf gewijzigd in 'Société en nom collectif Delacre et fils'²¹.

1.2.3. De bouw van de herenwoning Delacre

Gezien zijn voltijdse bezigheden in Vilvoorde liet Pierre Delacre een ruime stadswoning optrekken in de nieuwe residentiële stationsbuurt van Vilvoorde. Daarvoor woonde de familie in een ruime villa, het zogenaamde Château Delacre, naast de industrieterreinen in de Mimastraat. Voor de bouw van een nieuwe woonst binnen de stadsvesten had Delacre in 1893 reeds een stuk bouwgrond gekocht van marmerhouwer Auguste Stroobant²². Het betrof een rechthoekig perceel in de Van Helmontstraat, ter hoogte van de kruising met de Harmoniestraat en de Woluwestraat. In het rechte tracé van de Van Helmontstraat werd eertijds de nieuwe middenschool²³ voor jongens opgericht naar de plannen van stadsarchitect Emile Desmedt (1855-1900), waarmee dit stuk van het nieuw kwartier stilaan vorm kreeg²⁴. Het statige schoolgebouw met punt- en lijstgevel in neo-Vlaamserenaissance-stijl werd in 1885 voltooid. Het stuk bouwgrond van Delacre lag slechts twee percelen verwijderd van de middenschool.

Op 28 juni 1893 diende Pierre Delacre een bouwaanvraag in bij het stadsbestuur²⁵. Bij de aanvraag werd een summier ontwerpplan ingediend met plattegrond en gevelopstand. De plannen voorzagen een ruime stadswoning met een gevelbreedte van 12 meter en een bouwhoogte van om en bij 13 meter. Het plan werd niet gesigneerd, waardoor de identiteit van de ontwerper niet gekend is. Ook op basis van de schriftelijke aanvraag van Delacre kan niet achterhaald worden met welke architect de bouwheer in zee ging voor de bouw van zijn eigen woning. Vermoedelijk werd de woning ontworpen door architect Jean Hauwaert (1863-1912). Deze volgde in 1887 architect Emile Desmedt op als stadsbouwmeester in Vilvoorde en was voordien reeds actief in Brussel als architect gericht op de particuliere woningbouw. Hauwaert zou voor de familie Delacre in 1903 de plannen leveren voor vijf opbrengstwoningen die de ondernemers in de Mimastraat benoorden hun

²⁰ STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde, 12

²¹ STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde, 12

²² Kadasterarchief Vlaams-Brabant, Kadastrale legger Vilvoorde, afdeling II (Vilvoorde), artikel 2065, artikel 2871

²³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Middenschool van het Gemeenschapsonderwijs* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70540> (geraadpleegd 3 mei 2018).

²⁴ VAN DRIESSCHE B. 1981: Het nieuwe kwartier te Vilvoorde, *Jaarboek van de Heemkundige Kring Hertog Hendrik I te Vilvoorde*, 70

²⁵ Stadsarchief Vilvoorde, Bouwaanvraag Pierre Delacre bouwen woning Van Helmontstraat (1893), CI 6: 2586/37, Brief Pierre Delacre aan het stadsbestuur 28 juni 1893

fabrieksgebouwen lieten optrekken²⁶. Het is echter moeilijk op basis van de ontwerptekeningen van beide bouwaanvragen de woning definitief aan Hauwaert toe te schrijven. De relatief ingetogen neo-Vlaamserenaissance-getinte vormgeving van de gevel vertoont alvast stilistische gelijkenissen met een woningpaar dat de architect twee jaar eerder in de Romestraat in Sint-Gillis ontwierp²⁷. Zo vertoont de woning een gelijkaardige gevelopbouw met topgevelrisaliet en erkeruitbouw en zijn er parallellen aan te tonen wat betreft afwerking en materiaalgebruik. Verder onderzoek naar het oeuvre van architect Hauwaert, die gedurende zijn loopbaan als stadsbouwmeester actief bleef in zowel Vilvoorde als Brussel, zou hierover uitsluitsel kunnen geven.

Het pand werd vanaf 1893 bewoond door Pierre Delacre, zijn echtgenoot Marie Jenatzy en twee kinderen: Jules Delacre²⁸ (1883-1950) en Madeleine Delacre²⁹. De familie Delacre behoorde rond de eeuwwisseling tot de meest vooraanstaande industriëlen in Vilvoorde. Naast zijn industriële bedrijvigheid toonde Pierre Delacre zich er eveneens politiek en cultureel actief. Zo was hij verbonden met de Liberale Partij en was hij lid van de muzikale (zang)vereniging Le Cercle Lyrique³⁰.

1.3. Beschrijving met inbegrip van de erfgoedelementen en erfgoedkenmerken

1.3.1. Ruimtelijke context en inplanting

De herenwoning Delacre is een beeldbepalend herenhuis in neo-Vlaamserenaissance-stijl, gelegen in de Van Helmontstraat in Vilvoorde. De woning ligt aan de kruising van de Van Helmontstraat, Xavier Buissetstraat en de Etienne Blondieaustraat, die een regelmatige driesprong vormen. De Van Helmonstraat kent een noord-zuidverloop en vormt de verbinding tussen de Xavier Buissetstraat en de Stationslei. Het rechte tracé geeft ter hoogte van de Stationslei uit op de noordelijke zijingang van het Hanssenspark en vormt als het ware een zichtas. De herenwoning domineert samen met de middenschool van stadsarchitect Emile Desmedt (1855-1900) de westelijke gevelrij van de straat. De statige topgevel ritmeert samen met de topgevels van de middenschool de straatwand.

1.3.2. Exterieur

1.3.2.1. De voorgevel

De herenwoning Delacre is een onderkelderd breedhuis in neo-Vlaamserenaissance-stijl van twee bouwlagen en vier traveeën. De gevelopbouw kenmerkt zich door de combinatie van een top- en lijstgevel: het linkergedeelte van de woning betreft een drie traveeën

²⁶ Stadsarchief Vilvoorde, Bouwaanvraag Delacre bouwen van vijf woningen en aansluiting op de riolering Mimastraat (1903-1906), CI 6: 2811/4-2811/5

²⁷ BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Romestraat 12-14* [online], <http://www.irismonument.be/nl.Sint-Gillis.Romestraat.12.html> (geraadpleegd 3 mei 2018).

²⁸ LAVACHERY H. 1965: Jules Delacre, *Biographie Nationale*, 33, 5, kol. 229-237; NAUWELAERS J. 1950: *Histoire de la Ville de Vilvorde*, Kortrijk, 2,

²⁹ In de Archives & Musée de la Littérature (AML) in Brussel worden de archieven van Jules Delacre (1883-1954) bewaard. Het archief bevat een fotoalbum met jeugd- en familiefoto's. Helaas bevat het album geen foto-opnames van de herenwoning Delacre in Vilvoorde, zie: Archives & Musée de la Littérature, Archives Jules Delacre: Enfance et jeunesse, MLT 00122/0001-0047 ; In 2004 werd een familie-album van de familie Delacre verkocht met onder meer foto-opnames van de woning in Vilvoorde in een openbare verkoop bij het antiquariaat Michel LHomme in Luik. De huidige eigenaar van het album kon echter niet getraceerd worden.

³⁰ STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde, 21-33

tellende lijstgevel met klassiek hoofgestel, het rechtergedeelte een verbreed topgevelrisaliet met erker.

De onderbouw van de woning is opgevat als hoge rustica-plint en telt vier rechthoekige keldervensters, voorzien van uitgewerkte smeedijzeren diefijzers. In de risaliterende linkertravee bevindt zich een rechthoekige deur met bovenlicht. De geblokte entablementomlijsting met voetschraper werd ter hoogte van de rustica-plint gebouchardeerd. Het neo-Vlaamserenaissance-getint entablement is voorzien van diamantkoppen en gegroefde consoles en sluit bovenaan aan op een getralied bovenlicht onder geprofileerde waterlijst met gestrekte uiteinden, geflankeerd door voluten met bloemmotief. In de rechthoekige deuropening steekt een eenvoudig geklampsde strokendeur besloten met uitgewerkt deurbeslag, waaronder slotplaten en nagels. De originele, geprofileerde hendel van de trekbel bleef eveneens bewaard.

De bovenbouw van de woning kent een parement in rode baksteen geritmeerd door hardstenen muurbanden en kordonvormende lekdrempels. Het topgevelrisaliet is ter hoogte van de tweede bouwlaag en de geveltop voorzien van sierankers. De eerste bouwlaag telt drie getoogde vensteropeningen, de tweede bouwlaag drie rechthoekige vensteropeningen onder een rondboogveld. Het topgevelrisaliet heeft een driekantige houten erker op een uitgewerkte hardstenen sokkel op zware consoles. Boven de erker bevindt zich een rechthoekige vensteropening met rondboogveld. Deze is voorzien van een kunstig uitgewerkte smeedijzeren borstwering. In de geveltop bevindt zich een bekronend oculus. Alle vensteropeningen zijn gevat in hardstenen omlijstingen voorzien van hoek- en negblokken en smeedijzeren borstweringen. In de borstweringen en boogvelden onder en boven de vensteropeningen zijn decoratieve stucwerkpanelen aangebracht. De rondboogvelden en de bekronende oculus zijn verder voorzien van doorgetrokken druiplijsten met sluitsteen. Nagenoeg overal bleef het origineel buitenschrijnwerk bewaard. De originele T-ramen ter hoogte van de eerste bouwlaag zijn voorzien van geprofileerde regels en stijlen met tandlijst als tussenregel, evenals het drieledige raam in het verbreed risaliet. Ook ter hoogte van de tweede bouwlaag bevinden zich de originele T-ramen die evenwel minder uitgewerkt zijn. Het schrijnwerk van de houten erker is rijkelijk uitgewerkt. De basis is voorzien van een balusterborstwering tussen postamenten met diamantkoppen, die aansluit op gecanneleerde stijlen voorzien van riemen en wortelmotieven. De rondboogige bovenlichten hebben decoratieve glas-in-loodpanelen met gestileerde bloemmotieven. De erker wordt afgelijnd door een geprofileerde kroonlijst. De rechthoekige raampartijen aan de drie zijden van de erker zijn vernieuwd. De lijstgevel sluit aan op een klassiek hoofgestel met geprofileerde kroonlijst voorzien van hardstenen steigergaten en trigliefen. De geveltop van het verbreed risaliet is voorzien van een hardstenen bekroning in de vorm van een gebroken en een driehoekig fronton met tussenin een medaillon met het bouwjaar '1893' als opschrift. Bovenaan de neo-Vlaamserenaissance-getinte bekroning prijkt een obelisk. Het geheel bevindt zich onder een kunstleien zadeldak voorzien van twee dakkapellen onder overkragende bedaking. Onder de linker dakkapel sluit een vernieuwde dakkapel aan. Aansluitend op de zijgevels bevinden zich zowel aan noordelijke als zuidelijke zijde twee schoorstenen.

1.3.2.2. De zij- en achtergevel(s)

De zichtbare gedeelten van de zijgevels zijn vlak afgewerkt en bepleisterd. Aan de zuidelijke zijgevel bevinden zich twee gevelhoge schoorsteenschachten. De achtergevel is eenvoudig van uitzicht en telt drie traveeën, waarbij het linkertravee breder is uitgewerkt. De gecementeerde lijstgevel is voorzien van schijnvoegen. Nagenoeg alle muuropeningen in de achtergevel zijn getoogd, waarbij deze in het rechtertravee verspringen. De gevel wordt bovenaan afgelijnd door een geprofileerde daklijst. Centraal in de onderbouw bevindt zich de kelderdeur. Het betreft een eenvoudige beglaasde paneeldeur met bovenlicht die aan de tuinzijde aansluit op een hardstenen keldertrap. Deze is bovenaan afgeboord met een ijzeren balustrade. Rechts van de kelderdeur bevinden zich drie smalle, getoogde keldervensters, waarvan één getralied. In het verbreed linker zijtravee zijn de

vensteropeningen groter uitgewerkt. Buiten het raam in het getralied keldervenster zijn alle ramen in dit travee drieledig. In de eerste en tweede bouwlaag zijn de raampartijen voorzien van een bovenlicht. De overige traveeën hebben in de vensteropeningen van de eerste en tweede bouwlaag eenvoudige T-ramen. De drie vensteropeningen in de rechterzijtravee zijn kleiner opgevat en licht verspringend. Het middelste venster is blind.

1.3.2.3. Tuin

Achter het woonhuis ligt een ommuurde stadstuin met vierkant grondplan. In de noordwestelijke hoek bevindt zich een solitaire hoogstammige boom (*aesculus hippocastanum*).

1.3.3. Interieur

1.3.3.1. Algemeen

De gelijkvloerse verdieping van het woonhuis kent een traditionele enkelhuis-indeling met gang en trappenhuis in de deurtravee. Ter hoogte van de linker zijtravee bevindt zich de inkompartij en het trappenhuis, terwijl de verbrede zijtravee de voornaamste ontvangstruimtes herbergt. Het betreft het voormalig salon en de eetkamer, die in enfilade op elkaar aansluiten. De centrale traphal loopt over de volledige breedte door in de tweede en derde travee en staat als centrale circulatieruimte in verbinding met nagenoeg alle ruimtes van de gelijkvloerse verdieping. De eerste verdieping van het woonhuis is toegankelijk via de hoofdtrap, die uitgaat op een overloop met vijf deuren. De kelder verdieping bereikt men via de keldertrap onder de hoofdtrap.

1.3.3.2. Gelijkvloerse verdieping

Op de gelijkvloerse verdieping van de herenwoning Delacre bevinden zich de voornaamste leef- en ontvangstruimtes van het woonhuis. De meest representatieve ruimtes zijn in enfilade in de rechter zijtravee ondergebracht. Het betreft het voormalige salon en de eetkamer, respectievelijk aan straat- en tuinzijde. De traphal doet dienst als centrale circulatieruimte en staat in verbinding met de ontvangstruimtes in enfilade in de verbrede rechter zijtravee. Ter hoogte van de tweede en derde travee sluiten eveneens twee secundaire ruimtes op de traphal aan. De middelgrote ruimte aan de straatzijde die in verbinding staat met het salon deed vermoedelijk dienst als bureau of werkruimte. De kleine ruimte aan de tuinzijde die aansluit op de eetkamer werd vermoedelijk gebruikt als office of bijkeuken.

In de linkertravee bevindt zich aan de straatzijde de inkompartij. In deze ruimte bevindt zich een steektrap in witgrijze marmer, die het lager gelegen bordes van de inkom met de centrale traphal verbindt. Voor de tegelvloer, steektrap en lambrisering met marmerplaten in de inkompartij werd gebruik gemaakt van een witgrijze, licht geaderde marmer (vermoedelijk Italiaans Carrara-marmer). Ter hoogte van het lager gelegen bordes bevindt zich aan noordelijke zijde een enkele dienstdeur die toegang geeft tot de dienstvertrekken van het souterrain. In de manshoge marmere lambrisering is een klassieke deuromlijsting met entablement ingewerkt. De opgaande bepleisterde muurvlakken zijn overal vlak afgewerkt en sluiten bovenaan aan op een omlopende plafondlijst. Centraal in het stucplafond bevindt zich een plafondrozet. Aan westelijke zijde scheidt een beglaasde paneeldeur met zij- en bovenlichten de inkompartij van de centrale traphal af. Boven de inkomdeur aan de oostelijke zijde bevindt zich een getoogd glas-in-loodraam.

De inkompartij geeft onmiddellijk uit op de centrale traphal die over de volledige breedte van de tweede en derde travee doorloopt. In de ruimte bevindt zich een eenvoudige houten bordestrap met balusterleuningen. Deze heeft een sober uitgewerkte trappaal. De trapredes zijn voorzien van een bekleding in vast tapijt. In de trapwangen steekt vermoedelijk vernieuwd spiegelglas. Ter hoogte van het eerste bordes bevindt zich aan

westelijke zijde een enkele beglaasde paneeldeur voorzien van twee glas-in-loodpanelen met gestileerde bloemmotieven. Deze geeft uit op een sanitaire ruimte, die in het verleden vernieuwd werd. Onder de trap bevindt zich eveneens een enkele, beglaasde kelderdeur, waarvan de bovenste panelen voorzien zijn van spiegelglas. In de traphal ligt een decoratieve keramische tegelvloer in veelkleurige, vierkante motieftegels. De boord- en randtegels hebben een verschillend patroon en ook de deuropeningen zijn met een aparte vloertegel gevloerd. De traphal telt als centrale ruimte vier dubbele paneeldeuren, één aan westelijke en oostelijke zijde en twee aan noordelijke zijde. Als centrale circulatieruimte staat de traphal in verbinding met de voornaamste vertrekken van de gelijkvloerse verdieping. De paneeldeuren zijn voorzien van klassieke deurlijsten. Bovenaan sluit op iedere lijst een entablement aan voorzien van een fries met diamantkoppen en tandlijst onder gestileerde frontons. De wanden zijn afgewerkt met een tegelplint, waarvan de motieftegel dezelfde is als de boordtegels van de vloer. Op rugleuninghoogte bevindt zich een enkelvoudige sierlijst. Een decoratief uitgewerkte sierlijst met doorlopende blinde fries tussen consoles boordt de ruimte bovenaan af. De traphal is afgewerkt met een sober stucplafond over meerder velden en wordt zenitaal verlicht door een grote lichtkoepel. Deze kent een regelmatige roedeverdeling en is voorzien van blank reliëfglas.

De traphal geeft aan oostelijke zijde via een dubbele paneeldeur toegang tot een middelgrote ruimte die vermoedelijk dienst deed als bureau of werkkamer. Aan de straatzijde bevinden zich twee dubbele raampartijen met getoogd bovenlicht. Het hang- en sluitwerk evenals het venstertablet in zwarte marmer van beide raampartijen bleef bewaard. In de noordelijke wand geeft een dubbele paneeldeur toegang tot het salon. Het plafond is in tegenstelling tot de overige representatieve ruimtes vlak afgewerkt, mogelijk ter vervanging van een origineel stucplafond. De ruimte is gevloerd met een visgraatparket. Aan westelijke zijde sluit de traphal aan op een kleine ruimte die toegankelijk is via een dubbele paneeldeur. Aan de tuinzijde bevindt zich een rechthoekig raam met bovenlicht. De ruimte is voorzien van een stucplafond met plafondrozet. In de ruimte ligt een visgraatparket.

In het verbreed rechter zijtravee bevindt zich aan de straatzijde de voormalige woonkamer. Deze statige ruimte is het enig vertrek op de gelijkvloerse verdieping die een aankleding kent die zeer sterk aanleunt bij de neo-Vlaamserenaissance-stijl van het gevelontwerp. Het verzorgd binnenschrijnwerk en de historiserende aankleding van deze ruimte bleven goed bewaard. In de zuidelijke wand bevindt zich aan weerszijden een dubbele paneeldeur. Een vierledige paneeldeur op de scheidingswand tussen salon en eetkamer verbindt beide vertrekken. Aan de straatzijde bevindt zich een drieledig rechthoekig raam met bovenlicht voorzien van een espagnoletsluiting. Het origineel hang- en sluitwerk bleef op de meeste plaatsen bewaard. De wanden zijn overal afgewerkt met een eenvoudige houten lambrisering in cassetten met omlopende sierlijst. Aan de noordelijke zijde van het salon bevindt zich een monumentale houten neo-Vlaamserenaissance-schouw met zware natuurstenen wangen in zwarte marmer. De schouw balk met fries is rijk uitgewerkt en voorzien van leeuwenkoppen. Boven de schouwmantel prijkt een vast schilderij op doek waarvan de sierlijst in de boezem ingewerkt werd. Het betreft een ongesigneerde laat-19de-eeuwse portretschildering in historiserende stijl van een 16de-eeuws Spaanse bevelhebber uit de Spaanse Nederlanden. Het schrijnwerk van de schouwboezem is rijk uitgewerkt met een kroonlijst op consoles en wortelmotieven. De schouwmond is afgewerkt met gele en diepblauwe geëmailleerde haardtegels met vergulde sterren en gietijzeren haardplaat. De schouw is voorzien van een haardvloer in zwarte baksteen. Deze sluit aan op het visgraatparket. De ruimte kent een houten balkenplafond met geprofileerde moerbalken voorzien van uitgewerkte balksleutels.

Het salon sluit aan westelijke zijde aan op de eetkamer. Deze kent een aankleding in neo-Lodewijk-XV-stijl. In de zuidelijke wand bevinden zich twee dubbele paneeldeuren, die respectievelijk uitgeven op de traphal en de bijkeuken. Aan de tuinzijde steekt in de westelijke wand een grote drieledige raampartij met bovenlichten voorzien van espagnoletsluiting. Het hang- en sluitwerk van deuren en ramen in deze ruimte bleef

bewaard. De wanden zijn afgewerkt met een kamerhoge lambrisering voorzien van sierlijsten en rocailles. In de scheidingswand tussen eetkamer en salon bevinden zich in de onderste velden de originele verluchttingsroosters. Aan noordelijke zijde prijkt een Lodewijk-XV-schouwmandel in witgrijze, geaderde marmer (vermoedelijk Italiaans Arabescato-marmer). De originele bekleding met afboording in messing en gietijzeren haardplaat in de schouwmond bleef bewaard. De ruimte is afgewerkt met een uitgewerkt stucplafond voorzien van plafondrozet en omlopende plafondlijst. De eetkamer is gevloerd met een eenvoudig visgraatparket.

1.3.3.3. Eerste verdieping

De eerste verdieping is toegankelijk via de hoofdtrap. Deze geeft uit op een overloop met vijf deuropeningen, waarvan één aan westelijke zijde en telkens twee aan de noordelijke en oostelijke zijde. De ruimtelijke indeling is min of meer gelijkend aan deze op de gelijkvloerse verdieping.

In de rechter zijtravee bevinden zich aansluitend twee kamers. Deze vormen net als de onderliggende ruimtes op de gelijkvloerse verdieping een enfilade. In de vernieuwde scheidingswand tussen beide kamers werden drie beglaasde, rondbogige muuropeningen ingebracht. Aan de straatzijde bevindt zich een ruime kamer. Deze is aan noordelijke zijde voorzien van een klassieke schouwmandel in rode, geaderde marmer (Rouge Royal). De haardmond is bezet met witte, geëmailleerde baksteen en gevloerd met een keramische motieftegel in dambordpatroon. De kamer geeft aan oostelijke zijde uit op de driezijdige erker. Deze is onderaan voorzien van vernieuwd schrijnwerk. Enkel de decoratieve glas-in-loodpanelen met gestileerde bloemmotieven van de bovenlichten bleven aan de drie zijde bewaard. Het plafond in de ruimte is afgeboord met een kooflijst en centraal afgewerkt met een eenvoudig plafondrozet. De kamer aan de tuinzijde kent een soortgelijke afwerking en is aan noordelijke zijde eveneens voorzien van een klassieke natuurstenen schouwmandel (vermoedelijk in hardsteen), die evenwel overschilderd werd. De originele haardplaat bleef eveneens bewaard. De ruimte is voorzien van een stucplafond met plafondlijst. In beide ruimtes ligt een vernieuwd parket in dambordverband.

De traphal geeft aan oostelijke zijde uit op twee kamers. De middelste kamer is bijzonder smal en deed vermoedelijk dienst als sanitaire ruimte of badkamer bij de rechts aanpalende kamer die een grotere omvang heeft. Zowel de verbinding met de enfilade in de noordelijke zijtravee als de verbinding met de traphal kwam later tot stand. De muuropeningen aan deze zijdes zijn niet voorzien van deurlijsten. In beide ruimtes bleven aan de straatzijde de originele tweeledige ramen met bovenlichten en espanjoetsluitingen bewaard. De rechter kamer is voorzien van een stucplafond met sierlijst.

1.3.3.4. Tweede verdieping

De tweede verdieping is eveneens toegankelijk via de hoofdtrap. Deze geeft uit op een overloop met drie enkele deuropeningen. De opening in de oostelijke wand geeft uit op een voorkamer die opnieuw toegang geeft tot twee kamers, waarvan één de toegang tot de zolderverdieping herbergt. In de zuidoostelijke kamer die hierop aansluit werd een nieuwe dakkapel ingebracht. In de zuidelijke kamer bevindt zich de zoldertrap. Het betreft een eenvoudige houten trap met balusterleuning.

In deze ruimtes bleef het origineel binnenschrijnwerk bewaard, inclusief hang- en sluitwerk. De binnendeuren zijn paneeldeuren met een geprofileerde omlijsting. Op de volledige verdieping bleef de originele plankenvloer bewaard.

De noordoostelijke kamer in de rechter zijtravee is voorzien van een houten schouwmandel. De kamer kent eveneens een gestuct balkenplafond op decoratief uitgewerkte consoles met leeuwenkoppen. Aan de straatzijde bevindt zich een vernieuwde dubbele vensterdeur

met bovenlicht die uitgeeft op het balkon boven de erker voorzien van een smeedijzeren borstwering. In de westelijke wand bevindt zich een origineel verluchttingsrooster.

1.3.3.5. Zolderverdieping

Op de zolderverdieping bleef het origineel houten dakgebinte behouden. Er werden aan westelijke zijde vier nieuw dakvensters geplaatst om de lichtkoepel bijkomend te verlichten.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit beschermingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een of meerdere plaatsbezoeken op 24 april 2017, 16 november 2017 en 18 juni 2018. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de bescherming.

Behoudens verborgen gebreken bevindt het gebouw zich in een goede bouwfysische toestand.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de erfgoedwaarden

2.1.1. Evaluatie en selectie

De familie Delacre en haar ontwerpers

Gekend is dat de familie Delacre vaak met vooruitstrevende beeldend kunstenaars in zee ging voor het ontwerp van publicitair drukwerk, zoals affiches, briefpapier en verpakkingen. Zo leverde de befaamde art-nouveau-ontwerper uit Schaarbeek Privat-Livemont³¹ (1861-1936) in 1896 de lithografie voor de affiche 'Biscuits & Chocolat Delacre'. Het geraffineerd ontwerp behoort tot op vandaag tot de meest iconische art-nouveau affiches uit het fin-de-siècle. Een jaar later kwam het familiebedrijf naar buiten met een nieuw ontwerp van de hand van de Franse tekenaar Gaston Bouy³² (1866-1943) in een gestileerde art-nouveau-stijl³³. Daarnaast is er een pastoraal getint afficheontwerp van de Brusselse kunstschilder Jules Montigny³⁴ (1840-1899) bewaard, gekend animalier en landschapsschilder en tevens stichtend lid van de School van Tervuren³⁵.

De artistieke gevoeligheid van de familie Delacre liet zich eveneens voelen in het gebouwd patrimonium dat het familiebedrijf naliet: de woningen en handels- en bedrijfspanden die de familie Delacre liet optrekken vertonen in de regel een stijlvol, kwaliteitsvol ontwerp dat volledig aansluit op de tijdsgeschiedenis. De meest spraakmakende architecturale verwezenlijking in dit opzicht is ongetwijfeld de *Pharmacie Anglaise* of Apotheek Delacre die de familie in

³¹ SCHOONBROODT B. 2007: *Privat Livemont: entre tradition et modernité au coeur de l'art nouveau 1861-1936*, Bruxelles, 183

³² DEMEURE DE BEAUMONT A. 1897: *L'Affiche belge: album des dessins originaux*, Toulouse, 2, iv

³³ DEMEURE DE BEAUMONT A. 1897: *L'Affiche belge: album des dessins originaux*, Toulouse, 1, 61

³⁴ DE TAEYE E.-L. 1894: *Les artistes belges contemporains: leur vie, leurs oeuvres, leur place dans l'art*, Bruxelles, 592-604

³⁵ De afbeelding wordt gereproduceerd op de site van het bedrijf Delacre, zie: <http://www.delacre.be/fr/decouvrez-delacre/depuis-1891> [online] (geraadpleegd op 2 mei 2018).

1900 op de Koudenberg in Brussel liet bouwen³⁶. Voor het ontwerp van het nieuw winkelpand deed Delacre beroep op één van de meest vooraanstaande architecten van dat moment: Paul Saintenoy³⁷ (1862-1952). De familie rekende in 1897 reeds op Saintenoy voor de bouw van het nieuw bedrijfslaboratorium met opslagplaatsen in de Villa Hermosastraat³⁸. De winkelruimte, die ze er een aantal jaar later op liet aansluiten, zou uitgroeien tot één van de meest opmerkelijke realisaties uit Saintenoy's oeuvre. De Apotheek Delacre is een monumentaal en rijk uitgewerkt handelspand in een historiserende stijl gebaseerd op de overgang tussen laat-gotiek en renaissance. Het volledig winkelinterieur daarentegen werd in zuivere neo-Vlaamserenaissance-stijl uitgevoerd. In de gevelstructuur van de apotheek verwerkte de architect elementen van het aanpalende vroeg 16de-eeuwse Hotel van Cleve-Ravenstein, dat in 1893-1894 onder leiding van dezelfde Saintenoy gerestaureerd werd. Met het nieuwe flamboyante winkelpand wenste de familie Delacre haar stempel te drukken op de nieuwe stadsontwikkeling in de Hofwijk. De apotheek Delacre bleef decennialang het visitekaartje van het familiebedrijf. Naast het flamboyant ontwerp voor de *Pharmacie Anglaise* zijn er detailtekeningen en ontwerpschetsen uit 1920 gekend van Albert Van Huffel (1877-1935) voor de binneninrichting van de slaapkamer, eetkamer en het theesalon van de woning van professor Maurice Delacre (1862-1938) in Gent³⁹.

Stadsarchitect Jean Hauwaert (1863-1912)

Voor de bouw van de herenwoning van Pierre Delacre een vijftal jaar voor de verwezenlijking van de nieuwe handelspanden aan de Kunstberg viel de keuze eveneens op de historiserende neo-Vlaamserenaissance-stijl. Ondanks het feit dat het woningontwerp in sterke mate aansluit op de stedelijke woningen die Saintenoy vanaf 1890 geregeld in deze stijl realiseerde, is de herenwoning hoogstwaarschijnlijk niet aan deze Brusselse ontwerper toe te schrijven⁴⁰. De gekende neo-Vlaamserenaissance-woningen van Saintenoy vertonen over het algemeen een hogere afwerkingsgraad en rijkere aankleding van de gevel, wat ook duidelijk af te lezen valt op de overgeleverde woningontwerpen van zijn hand⁴¹. Bovendien beperkt het werkveld van Saintenoy zich wat betreft particuliere woningbouw hoofdzakelijk tot Brussel en haar randgemeenten⁴². Het

³⁶ VAN AERSCHOT-VAN HAEVERBEECK S. 1993: *Bouwen door de eeuwen heen in Brussel: inventaris van het cultuurbezit in België: Stad Brussel: Binnestad: 1B H-O*, Luik, 289-292 ; BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Voormalige apotheek "Pharmacie anglaise Ch. Delacre" Koudenberg 62-64-66* [online], http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Vijfhoek.Koudenberg.62.html (geraadpleegd 3 mei 2018).

³⁷ HANEGREEFS K. 1990: *De architect Paul Saintenoy*, Brussel, 2 vol. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling), MIDANT J.-P., BALTY J.-C., *Académie de Bruxelles: deux siècles d'architecture*, Bruxelles, 336-341.

³⁸ VAN AERSCHOT-VAN HAEVERBEECK S. 1993: *Bouwen door de eeuwen heen in Brussel: inventaris van het cultuurbezit in België: Stad Brussel: Binnestad: 1C P-Z*, Luik, 317-318 ; BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Analyselaboratorium en depot chemische producten "Ch. Delacre et Cie" Villa Hermosastraat 10* [online], http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Vijfhoek.Villa_Hermosastraat.10.html (geraadpleegd 3 mei 2018).

³⁹ Design Museum Gent, Privé-archief architect Albert Van huffel (1877-1935), AVH_242 – AVH_245 ; KIKIRPA 2018: *Projectdossier inzake de interieurinrichting van een eetkamer en theesalon in opdracht van Prof. Delacre te Gent* [online], <http://balat.kikirpa.be/object/11020818> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁴⁰ BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Paul Saintenoy* [online], <http://www.irismonument.be/> (geraadpleegd 3 mei 2018)

⁴¹ Stadsarchief van Brussel, *Élévations projetées des maisons [dessins à l'encre et aquarelles] sans date / architecte Paul Saintenoy*, ASB Q-29 – Q-40

⁴² Tot op heden zijn slechts twee woningontwerpen van Paul Saintenoy gekend buiten het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, namelijk een woning in Dendermonde en het Maison

ontwerp van de woning in de Van Helmontstraat valt vermoedelijk toe te schrijven aan Jean Hauwaert (1863-1912), die op dat ogenblik stadsarchitect van Vilvoorde was⁴³. De eclectische woningenrij die de familie tien jaar later als personeels- of opbrengstwoningen aan de Mimastraat liet optrekken werden, is in ieder geval door stadsarchitect Hauwaert uitgetekend. De bouwplannen die de bouwaanvraag uit 1903 vergezellen vertonen bovendien gelijkenissen met het ongesigneerd ontwerp voor de woning uit de Van Helmontstraat, ondanks het feit dat een andere ontwerpstyl gehanteerd werd.

Jean Hauwaert volgde in 1887 Emile Desmedt op als stadsarchitect. Datzelfde jaar werd hij eveneens benoemd als onderwijzer aan de stedelijke academie te Vilvoorde. Op heden zijn slechts een gering aantal realisaties van zijn hand gekend. In de inventaris van het bouwkundig erfgoed in Vlaanderen staan slechts twee relictten opgenomen die met zekerheid aan hem toegeschreven kunnen worden, allen gelegen in Vilvoorde. Het betreft de overdekte markthal op de Grote Markt⁴⁴ (1903) en de Portaelsfontein⁴⁵ (1897). In 1900 leverde hij tevens de plannen voor aanpassingswerken aan de gemeentelijke jongensschool in de Groenstraat. Daarnaast was hij de ontwerper van het slachthuis (1895-1896) en het Moederhuis van het gasthuis in Vilvoorde en de gemeenteschool van Zemst. Zijn grote verdienste als stadsarchitect was echter de stedenbouwkundige coördinatie van de industriezone aan het kanaal met onder andere de aanleg van de Schaarbeeklei en de nijverheidsspoorlijn tussen Vilvoorde en Haren⁴⁶. In de huidige stand van het onderzoek zijn er opmerkelijk genoeg meer realisaties inzake woningbouw van Hauwaert gekend in Brussel en haar randgemeenten⁴⁷. De inventaris van het bouwkundig erfgoed van het Brussels Hoofdstedelijk Gewest lijst zes relictten van zijn hand op, waaronder het woningpaar in de Romestraat in Sint-Gillis en de gekoppelde woningen in de Gewijde-Boomstraat in Elsene (1890)⁴⁸. Op basis van de verzamelde gegevens dienen we vast te stellen dat de ontwerper inzake woningbouw zowel de neo-Vlaamserenaissance-stijl hanteerde als een vrije eclectische stijl. Hauwaert bleef eveneens na zijn aanstelling als stadsarchitect in Vilvoorde actief in Brussel als ontwerper van particuliere woningen.

Losseau in Mons ; AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Burgerhuis ontworpen door Paul Saintenoy* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/48998> (geraadpleegd 3 mei 2018). ; AGENCE WALLONE DU PATRIMOINE 2018, *Maison Losseau* [online], <http://lampspw.wallonie.be/> (geraadpleegd 3 mei 2018). ; BOURQUEMBRAY 1977: Een voorbeeld van "Art Nouveau" in Henegouwen: het Huis Losseau, *De Woonstede door de eeuwen heen*, 36, 44-64

⁴³ Over deze ontwerper is nagenoeg niets gekend. De biografische gegevens werden onttrokken aan de schriftelijke informatie die stadsarchivaris Jona Broothaerts van het Stadsarchief van Vilvoorde wist aan te leveren.

⁴⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Overdekte markthal De Met* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70390> geraadpleegd 3 mei 2018).

⁴⁵ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018; *Portaelschool, voorheen stokerij E. Portaels* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70520> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁴⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Schaarbeeklei* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/109026> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁴⁷ BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Jean Hauwaert* [online], <http://www.irismonument.be/> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁴⁸ BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Romestraat 12-14* [online], <http://www.irismonument.be/nl.Sint-Gillis.Romestraat.12.html> (geraadpleegd 3 mei 2018); BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Gewijdeboomstraat 106-110* [online], <http://www.irismonument.be/nl.Elsene.Gewijde-Boomstraat.106.html> (geraadpleegd 3 mei 2018).

De neo-Vlaamse renaissance

De herenwoning Delacre werd gebouwd in een gestileerde neo-Vlaamserenaissance-stijl⁴⁹. In de periode 1890-1910 werd deze neostijl vrij courant aangewend. Zowel wat betreft de particuliere woningbouw als publieke bouwcampagnes veroverde de neo-Vlaamserenaissancestijl de Belgische bouwsector. Dankzij eenvoudig reproduceerbare modellen en standaardelementen (zoals borstweringen, dakbekroningen, gevelornamenten, en dergelijke) die op industriële schaal op de markt gebracht werden, kon de vormstijl ook aangewend worden voor bescheiden bouwprogramma's, zoals burgerhuizen en stadswoningen. De industriële productie van bouw- en sierelementen zou leiden tot een vlugge verspreiding van de neo-Vlaamserenaissance-vormtaal onder architecten en aannemersbedrijven. Het stijgend aanbod aan modelboeken en catalogi allerhande werkte deze evolutie in de hand. De popularisering en verspreiding van de bouwstijl aan het eind van de 19de eeuw ging evenwel gepaard met een algemene versobering van de vormtaal, waardoor de stijl haar in oorsprong historiserend en archeologisch karakter deels verloor. Vaak beperkten architecten zich tot gestileerde, vereenvoudigde ontwerpschema's en werd voor de afwerking van deur- en vensteropeningen beroep gedaan op standaardmodellen en -ornamenten. Ook wat betreft de interieurafwerking werd minder vastgehouden aan stijluniformiteit en werd de neo-Vlaamserenaissance-aankleding vaak ingeruild voor een heterogene interieurafwerking, waarbij haast iedere ruimte in een andere stijl uitgevoerd werd.

Deze evolutie was aan het eind van de 19de eeuw bij uitstek voelbaar in de particuliere woningbouw in stedelijke context. De vereenvoudiging van de gevelontwerpen en versobering van het decoratief programma was zeer uitgesproken bij de herenwoningen en burgerhuizen die na 1900 opgetrokken werden. De appreciatie van de uitbundige Vredemaneske ornamentiek die aan de basis lag van de heropleving van de Vlaamse renaissance was aan het eind van de eeuw reeds sterk ingetoomd. De rijke vormtaal liet zich in de latere woningontwerpen enkel voelen in een aantal uitgewerkte gevelornamenten. In sommige gevallen beperkte de historiserende vormtaal van de woning zich zelfs volledig tot één enkel gevelelement, veelal een inkomportiek of vensteromlijsting. Alfred Willis legt de oorzaak van deze stijlevolutie in de verregaande commercialisering en standaardisering van het ontwerpproces en het bijhorend verlies aan maatschappelijk aanzien van deze ontwerpstijl⁵⁰. Willis haalt de woning in de Van Helmontstraat in Vilvoorde als enig niet-hoofdstedelijk voorbeeld aan dat bij deze laat-19de-eeuwse stijlevolutie in Brussel aansluit⁵¹. De overige vijftien woningen situeren zich allen in Brussel en randgemeenten. De herenwoning Delacre sluit als dusdanig aan bij de gestileerde neo-Vlaamserenaissance-woningen die aan het eind van de eeuw in Brussel gerealiseerd werden. Het feit dat architect Hauwaert zich ook na zijn indiensttreding bij de Stad Vilvoorde op particuliere projecten in de hoofdstad bleef toeleggen, lijkt dit te bevestigen.

De herenwoning Delacre behoort in de Vlaamse Rand tot de meest representatieve laat-19de-eeuwse stedelijke woningen die in de neo-Vlaamserenaissancestijl ontworpen

⁴⁹ De bespreking van de stijl is gebaseerd op volgende werken, tenzij anders vermeldt: WILLIS 1984: *Flemish Renaissance revival in Belgian Architecture (1830-1930)*, New York, 298-317 ; MIHAIL B. 1998: Un mouvement culturel libéral à Bruxelles dans le dernier quart du XIXe siècle, la "néo-Renaissance flamande", *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en geschiedenis*, 76, 4, 979-1020 ; VANDENBREEDEN J., DIERKENS-AUBRY F. 1994: *De 19de eeuw in België: architectuur en interieurs*, Tiel, 240 ; VERHELST J. 2011: *De neo-Vlaamserenaissance als nationale stijl?*, Gent (onuitgegeven masterproef Vakgroep Kunstwetenschappen UGent).

⁵⁰ WILLIS 1984: *Flemish Renaissance revival in Belgian Architecture (1830-1930)*, New York, 280-281

⁵¹ WILLIS 1984: *Flemish Renaissance revival in Belgian Architecture (1830-1930)*, New York, 285

werden. In Vilvoorde is de woning veruit het enig representatief voorbeeld dat de algemene stijlevolutie in deze industriestad duidt. In de inventaris van het bouwkundig erfgoed in Vlaanderen staan in Vilvoorde slechts drie bouwkundige relicten opgenomen in deze bouwstijl. Naast de woning Delacre gaat het om het stationsgebouw (1880-1883)⁵² en de rijksmiddelbare jongensschool van architect Emile Desmedt (1884-1885)⁵³. Beide gebouwen werden reeds beschermd als monument. De herenwoning in de Van Helmontstraat is als dusdanig het enig geïnventariseerd niet-publiek bouwwerk in deze ontwerpstijl.

Hoewel niet zo gecategoriseerd in de inventaris van het bouwkundig erfgoed, tonen een aantal geïnventariseerde burgerhuizen een vormelijke uitwerking die sterk aanleunt bij de neo-Vlaamserenaissance-stijl. Vaak betreft het vroeg-20ste-eeuwse realisaties waarvan de eclectische vormtaal duidelijk teruggaat op ontwerpschema's die ontleend werden aan de neo-Vlaamserenaissance-stijl. Van de 79 geïnventariseerde burgerhuizen in Vilvoorde vertonen acht niet als dusdanig geïnventariseerde woningen duidelijk stijlverwantschappen met deze ontwerpstijl. Terugkerende elementen zijn het gebruik van punt- en trapgevel, de combinatie bak- en zandsteen met typerende horizontale ritmeringen in speklagen en hardstenen detailleringen als entablementen, diamantkoppen, consoles en frontons. Als voorbeelden kunnen de gekoppelde woningen in de Schaarbeeklei 8-10 en het eclectisch hoekhuis op het nummer 2 aangehaald worden⁵⁴. Nagenoeg alle burgerwoningen met een neo-Vlaamserenaissance-inslag in Vilvoorde dateren van rond de eeuwwisseling (1900-1910). In tegenstelling tot de herenwoning Delacre vertonen deze burgerhuizen een veel minder uitgesproken stijluniforme uitwerking. De neo-Vlaamserenaissance-vormgeving beperkt zich in de meeste gevallen tot de typerende gevelopbouw en horizontale ritmering in speklagen.

Op basis van deze gegevens kunnen we vaststellen dat de herenwoning Delacre wat betreft de woningbouw in stedelijke context één van de zeldzame stijlzuivere neo-Vlaamserenaissance-woningen in Vilvoorde is.

2.1.2. Historische waarde

De herenwoning Delacre uit 1893 bekleedt een bijzondere positie in het sociaal-economisch en cultureel verleden van de stad Vilvoorde. De woning werd in 1893 gebouwd in opdracht van Pierre Delacre (1860-1932), die sinds 1883 mee aan het hoofd stond van de Vilvoordse vesting van de chocolade- en koekjesfabrikant Delacre. De herenwoning vormde tot 1921 de officiële verblijfplaats van de familie Delacre in Vilvoorde. Het bedrijf Delacre werd in 1870 opgericht door Charles Delacre (1826-1907) en kende naast de fabriek in Vilvoorde verschillende verkooppunten in Brussel. Als zakelijk leider was zijn zoon Pierre Delacre mede verantwoordelijk voor de uitbouw van het familiebedrijf van een kleinschalige onderneming tot de succesvolle, internationale speler die het bedrijf Delacre in de 20ste eeuw zou worden. De snelle opmars van het bedrijf maakte van Delacre een sterk merk dat zich vastzette in het collectieve geheugen in Vlaanderen. Naast haar industriële bedrijvigheid ondersteunde de familie Delacre het cultureel leven in Vilvoorde en toonde

⁵² AGENTSCHAP VAN HET ONROEREND ERFGOED 2018: *Station Vilvoorde* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70531> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁵³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Middenschool van het Gemeenschapsonderwijs* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70540> (geraadpleegd 3 mei 2018).

⁵⁴ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Gegroepeerde burgerhuizen* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70506> (geraadpleegd 3 mei 2018) ; AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Eclectisch hoekhuis* [online], <https://inventaris.onroenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70505> (geraadpleegd 3 mei 2018).

het gezinshoofd zich politiek actief voor de Liberale Partij. De woning in de Van Helmontstraat was decennialang een cultureel trefpunt als artistiek en literair salon van het gezin Delacre. De woning is tevens het ouderlijk huis van Jules Delacre (1883-1950), die als poëet, literair vernieuwer en oprichter van het *Théâtre du Marais* (1922) een belangrijke positie bekleedt in het literair veld in het interbellum. De ruime stadswoning is op heden het enig bewaard bouwkundig relict in Vlaanderen dat de rijke geschiedenis van het internationaal gereputeerd familiebedrijf Delacre in herinnering brengt. De fabriekspanden en opbrengstwoningen in de Mimastraat achter het station werden na de sluiting van het bedrijf in 1994 afgebroken. De woning vormt als dusdanig een laatste getuige van één van de meest iconische familiebedrijven van rond de eeuwwisseling in Vlaanderen.

2.1.3. Architecturale waarde

De herenwoning Delacre is een representatieve, laat-19de-eeuwse stadswoning in neo-Vlaamserenaissance-stijl. De woning werd in 1893 gebouwd, vermoedelijk naar ontwerp van stadsarchitect Jean Hauwaert (1863-1912). Deze was in zijn hoedanigheid als stadsbouwmeester van Vilvoorde onder meer verantwoordelijk voor de bouw van de overdekte markthal op de Grote Markt (1903) en de Portaelsfontein (1897) in Vilvoorde. Ook leverde hij het stedenbouwkundig ontwerp voor de aanleg van de industriezone aan het kanaal (1902). Naast zijn verantwoordelijkheden als stadsbouwmeester legde hij zich toe op particuliere opdrachten inzake woningbouw, hoofdzakelijk in Brussel. De herenwoning Delacre zou het eerste gekende woningontwerp van zijn hand zijn in Vilvoorde. De woning werd uitgevoerd in een gestileerde neo-Vlaamserenaissance-stijl met een sober en ingetogen decoratief programma. De neo-Vlaamserenaissance-vormgeving beperkt zich tot het gevelontwerp (topgevel), het materiaalgebruik (baksteen en hardsteen in speklaagverband) en een beperkt aantal gevelornamenten (o.a. deuromlijsting, geveltopbekroning en erker). Daarmee sluit het woningontwerp aan bij de algemene stijlevolutie die de neo-Vlaamserenaissance na 1890 onderging. De herenwoning Delacre behoort tot de meest representatieve laat-19de eeuwse voorbeelden van dergelijke woningen in Brussel en de Vlaamse Rand. Het vier traveeën tellend breedhuis kent een verzorgd ontwerp en traditioneel grondplan afgeleid van de 19de-eeuwse enkelhuisindeling.

2.2. Motivering van het type bescherming

De herenwoning Delacre wordt beschermd als monument. Het Onroerenderfgoeddecreet definieert een monument als volgt: "een onroerend goed, werk van de mens of van de natuur of van beide samen, met inbegrip van de cultuurgoederen die er integrerend deel van uitmaken, inzonderheid de bijhorende uitrusting en de decoratieve elementen van algemene belang wegens de erfgoedwaarde(n)."

Het voorliggend beschermingsvoorstel omvat een bescherming als monument omwille van het representatief en zeldzaam karakter van de laat-19de-eeuwse neo-Vlaamserenaissance-woning in de Vlaamse rand en omwille van de ensemblewaarde van de woning wat betreft exterieur en interieur. De originele planindeling van de herenwoning bleef bewaard, alsook de aankleding van de voornaamste ontvangstvertrekken op de gelijkvloerse verdieping.

2.3. Motivering van de afbakening van de bescherming

De afbakening van het beschermd onroerend goed is opgenomen op het plan dat als bijlage bij het ministerieel besluit is gevoegd. Alle kadastrale percelen gevat door de bescherming zijn opgenomen in artikel 1 van het ministerieel besluit.

De afbakening van de bescherming omvat woning en tuin en is gebaseerd op de historische kadastrale situatie.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat.

Het onroerend goed is opgenomen in de inventaris van het bouwkundig erfgoed (Herenhuis van 1893; ID: 70539) sinds 1975 en is vastgesteld als bouwkundig erfgoed sinds 14 september 2009⁵⁵.

2.4.2. Ruimtelijke ordening:

Gewestplan Halle-Vilvoorde-Asse: Woongebied (datum goedkeuring: 06.03.1997).

3. BEHEERSVISIE

3.1. Beheersdoelstellingen voor het beschermd onroerend goed

In het beschermingsbesluit zijn beheersdoelstellingen opgenomen. Je vindt die terug onder artikel 3 van het ministerieel besluit. De beheersdoelstellingen moeten de zakelijkrechthouders (eigenaars, erfpachthouders, opstalhouders en leasinggevers) en gebruikers op weg helpen om de erfgoedwaarden maximaal in stand te houden of te verbeteren. Ze hebben de optimale verwezenlijking van de erfgoedwaarden voor ogen.

Ze geven richting aan of vormen een kader voor toekomstig beheer van het beschermd onroerend goed. Zakelijkrechthouders en gebruikers dienen rekening te houden met deze beheersdoelstellingen als ze werken wensen uit te voeren aan het beschermd goed. Ook de overheid houdt met deze doelstellingen rekening als ze over deze werken advies moet geven of als ze toelating moet geven voor die werken.

De beheersdoelstellingen spelen in op de erfgoedwaarden, erfgoedelementen en erfgoedkenmerken opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit

3.2. Bijzondere voorschriften voor het beschermd onroerend goed

Voor elk beschermd onroerend goed geldt het actief en passief behoudsbeginsel. Dit betekent dat de zakelijkrechthouders en gebruikers het beschermd goed in goede staat moeten houden door de nodige instandhoudings-, beveiligings-, beheers-, herstellings- en onderhoudswerken uit te voeren en dat het verboden is om een beschermd onroerend goed te ontsieren, te beschadigen, te vernielen of de erfgoedwaarden ervan aan te tasten. Het betekent ook dat een zakelijkrechthouder en gebruiker verplicht is het beschermd onroerend goed als een goed huisvader te beheren en het dus niet te verwaarlozen. Alle voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van het beschermd onroerend goed die van toepassing zijn op het beschermd goed zijn opgenomen in artikel 4 van het beschermingsbesluit.

In het Onroerenderfgoeddecreet en Onroerenderfgoedbesluit zijn een aantal algemene voorschriften voor de instandhouding en het onderhoud van beschermd onroerend erfgoed opgenomen, meer bepaald:

- het goed als een goede huisvader beheren en de nodige voorzorgsmaatregelen nemen tegen schade ten gevolge van brand, blikseminslag, diefstal, vandalisme, wind of water;
- de toestand van het goed regelmatig controleren;

⁵⁵ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Herenhuis van 1893* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70539> (geraadpleegd op 3 mei 2018).

- regulier onderhoud uitoefenen;
- onmiddellijk passende consolidatie- en beveiligingsmaatregelen nemen in geval van nood.

3.3. Toelatingsplichtige handelingen voor het beschermd onroerend goed

Voor sommige werken aan het beschermd onroerend goed moet een toelating worden gevraagd. Sommige werken kunnen namelijk een negatief effect hebben op de erfgoedwaarden. Voor alle werken die stedenbouwkundig vergunningsplichtig zijn, of waarvoor een omgevingsvergunning, milieuvergunning of natuurvergunning nodig is, vraagt de vergunningverlenende overheid advies aan het agentschap Onroerend Erfgoed van de Vlaamse overheid.

Voor een aantal werken die niet vergunningsplichtig zijn, moeten de zakelijkrechthouders en gebruikers, voorafgaand aan de uitvoering van de werken, toelating vragen aan het agentschap Onroerend Erfgoed of aan de erkende onroerenderfgoedgemeente. Een overzicht van alle erkende onroerenderfgoedgemeenten is te vinden op www.onroerenderfgoed.be.

De werken waarvoor u toelating moet vragen zijn opgesomd in artikel 5 van het beschermingsbesluit.

4. BRONNEN

4.1. Archief

4.1.1. Kadasterarchief Vlaams-Brabant

Mutatieschetsen Vilvoorde, 2de afdeling
1912/38

Kadastrale legger Vilvoorde, 2de afdeling
artikel 2065, artikel 2871, artikel 3385, artikel 266

4.1.2. Stadsarchief Vilvoorde

Bouwaanvragen

Bouwaanvraag Pierre Delacre, Van Helmontstraat
Bouwen woning (1893), CI. 6 2586/37

Bouwaanvraag Delacre, Mimastraat
Bouwen van vijf woningen en aansluiting op de riolering (1903-1906),
CI. 6 2811/4 -2811/5

4.1.3. Archives & Musée de la Littérature

Archief Jules Delacre (1883-1954)

Photographies contenues dans un album Théâtre du Marais 21 X 30, Vilvorde, 32 p.
MLT 00122/0001-0047

Correspondance (1903-1908, [?])
MLT 01650/0001-0013

4.2. Literatuur

DEMEURE DE BEAUMONT A. 1897: *L’Affiche belge: album des dessins originaux*, Toulouse,

DE TAEYE E.-L. 1894: *Les artistes belges contemporains: leur vie, leurs oeuvres, leur place dans l’art*, Bruxelles,

HANEGREEFS K. 1990: *De architect Paul Saintenoy*, Brussel, 2 vol. (onuitgegeven licentiaatsverhandeling)

LAVACHERY H. 1965: Jules Delacre, *Biographie Nationale*, 33, 5, kol. 229-237

MIDANT J.-P. 1989: *Academie de Bruxelles, Deux siècles d’architecture*, Bruxelles

MIHAIL B. 1998: Un mouvement culturel libéral à Bruxelles dans le dernier quart du XIXe siècle, la “néo-Renaissance flamande”, *Belgisch Tijdschrift voor Filologie en geschiedenis* 76.4, 979 – 1020.

NAUWELAERS J. 1950: *Histoire de la Ville de Vilvorde*, Kortrijk, 2 vol.

SCHOONBROODT B. 2007: *Privat Livemont: entre tradition et modernité au coeur de l’art nouveau 1861-1936*, Bruxelles

S.N. 2016: Het industrieel verleden tussen de Zenne en het Kanaal in Vilvoorde: de kruifabriek, Vilvoorde, 137

STAPPERS M. 2000: *De geschiedenis van Delacre te Vilvoorde 1880-1992*, Vilvoorde

VAN AERSCHOT-VAN HAEVERBEECK S. 1993: *Bouwen door de eeuwen heen in Brussel: inventaris van het cultuurbezit in België: Stad Brussel: Binnenstad: 1B H-O*, Luik, 289-292

VAN AERSCHOT-VAN HAEVERBEECK S. 1993: *Bouwen door de eeuwen heen in Brussel: inventaris van het cultuurbezit in België: Stad Brussel: Binnenstad: 1C P-Z*, Luik,

VANDENBREEDEN J., DIERKENS-AUBRY F. 1994: *De 19de eeuw in België: architectuur en interieurs*, Tielt, 240

VAN DRIESSE B. 1981: Het nieuwe kwartier te Vilvoorde, *Jaarboek van de Heemkundige Kring Hertog Hendrik I te Vilvoorde*, 70

VERHELST J. 2011: *De neo-Vlaamse-renaissance als nationale stijl?*, onuitgegeven masterproef Vakgroep Kunstwetenschappen, UGent.

VERHEYDEN A. 1979: *Vilvoorde in oude prentkaarten*, Zaltbommel, 2 vol.

WAUTERS A. 1855: *Histoire des environs de Bruxelles*, Brussel, 4 vol.

WILLIS A. 1984: *Flemish Renaissance revival in Belgian Architecture (1830-1930)*, Ann Arbor.

4.3. Internetbronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Vilvoorde* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/120266> (geraadpleegd 3 mei 2018)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Herenhuis van 1893* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70539> (geraadpleegd op 3 mei 2018).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Schaarbeeklei* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/109026> (geraadpleegd 3 mei 2018)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Middenschool van het Gemeenschapsonderwijs* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70540> (geraadpleegd 3 mei 2018)

AGENTSCHAP VAN HET ONROEREND ERFGOED 2018: *Station Vilvoorde* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70531> (geraadpleegd 3 mei 2018).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Burgerhuis ontworpen door Paul Sainteny* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/48998> (geraadpleegd 3 mei 2018)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Eclectisch hoekhuis* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70505> (geraadpleegd 3 mei 2018)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018: *Gegroepeerde burgerhuizen* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70506> (geraadpleegd 3 mei 2018)

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2018; *Portaelsschool, voorheen stokerij E. Portaels* [online], <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/erfgoedobjecten/70520> (geraadpleegd 3 mei 2018)

AGENCE WALLONE DU PATRIMOINE 2018, *Maison Losseau* [online], <http://lampspw.wallonie.be/> (geraadpleegd 3 mei 2018)

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Jean Hauwaert* [online], <http://www.irismonument.be/> (geraadpleegd 3 mei 2018)

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Romestraat 12-14* [online], <http://www.irismonument.be/nl.Sint-Gillis.Romestraat.12.html> (geraadpleegd 3 mei 2018)

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Gewijdeboomstraat 106-110* [online], <http://www.irismonument.be/nl.Elsene.Gewijde-Boomstraat.106.html> (geraadpleegd 3 mei 2018)

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Voormalige apotheek "Pharmacie anglaise Ch. Delacre" Koudenberg 62-64-66* [online], http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Vijfhoek.Koudenberg.62.html (geraadpleegd 3 mei 2018)

BRUSSELS HOOFDSTEDELIJK GEWEST 2018: *Analyselaboratorium en depot chemische producten "Ch. Delacre et Cie" Villa Hermosastraat 10* [online], http://www.irismonument.be/nl.Brussel_Vijfhoek.Villa_Hermosastraat.10.html (geraadpleegd 3 mei 2018)

KIKIRPA 2018: *Projectdossier inzake de interieurinrichting van een eetkamer en theesalon in opdracht van Prof. Delacre te Gent* [online], <http://balat.kikirpa.be/object/11020818> (geraadpleegd 3 mei 2018)

S.N., s.d., *Delacre: sinds 1891* [online], <http://www.delacre.be/ontdek-delacre/sinds-1891> (geraadpleegd 3 mei 2018)

4.4. Mondelinge en schriftelijke bronnen

Schriftelijke informatie verkregen van stadsarchivaris Jona Broothaerts van het Stadsarchief van Vilvoorde (31 mei 2018, 11 en 28 juni 2018)

5. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

5.1. Omgevingsplan

5.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. Er is geen afzonderlijke fotobijlage bij het dossier gevoegd.

5.3. Documentatie

De documentatie bij het inhoudelijk beschermingsdossier bevat bijkomend materiaal zoals kaarten, postkaarten, archieffoto's, bouwplannen, kadastralmutaties, hoogtemodellen, e.d. dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.